

Sancta sunt ergo etiam corpora conjugatorum, fidem sibi et Domino servantium. Cui sanctitati cujuslibet eorum, nec infidelem conjugem obsistere, sed potius sanctitatem uxoris prodesse infideli viro, aut sanctitatem viri prodesse infideli uxori, idem Apostolus testis est, dicens: « Sanctificatus est enim vir infidelis in uxore, et sanctificata est mulier infidelis in fratre¹. » Proinde illud dictum est secundum ampliorem sanctitatem innuptarum quam nuptarum, cui merces etiam debetur amplior secundum quod isto bono illud est melius; quia et hoc solum cogitat, quomodo placeat Domino. Neque enim foemina fidelis, servans pudicitiam conjugalem, non cogitat quomodo placeat Domino, sed utique minus; quia cogitat etiam quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Hoc enim de illis dicere voluit, quod possunt habere quodam modo de necessitate connubii, ut cogitent quæ sunt mundi, quomodo placeant viris suis.

XIV. Quod utrum de omnibus nuptis dixerit, an de talibus quales ita multæ sunt, ut pene omnes putari possint, non immerito dubitatur. Neque enim et illud quod de innuptis ait: « Quæ innupta est, cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta et corpore et spiritu, » ad omnes innuptas pertinet; cum sint quædam viduæ mortuæ, quæ in deliciis vivunt². Verumtamen quod attinet ad quamdam distinctionem et quasi proprietatem innuptarum atque nuptarum, sicut nimium detestanda est, quæ continens a nuptiis, id est, a re concessa, non continet a delictis, vel luxuriæ, vel superbiæ, vel curiositatis et verborum: ita rara nupta est, quæ in ipso quoque obsequio conjugali non cogitat nisi quomodo placeat Deo, ornando se, non in tortis criminibus, aut auro et margaritis et veste pretiosa³, sed quod decet mulieres promittentes

¹ 1 Cor. vii, 14. — ² 1 Tim. v, 6. — ³ Id. ii, 9, 10.

pietatem per bonam conversationem. Talia quippe conjugia Petrus quoque apostolus præcipiendo describit: « Similiter, inquit, mulieres obaudientes maritis suis; et » et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine loquela lucriferi possint, videntes timorem » et castam conversationem vestram: ut sint non quæ a » foris ornantur capillorum incrispationibus, aut circumdata auro, aut veste decora; sed ille absconditus cordis vestri homo in illa perpetuitate quieti et modesti » spiritus, qui et apud Dominum locuples est. Nam sic » quædam sanctæ mulieres quæ in Dominum sperabant, » ornabant se, obsequentes viris suis; quomodo Sara obaudiebat Abrahæ, dominum illum vocans; cujus factæ » estis filiæ beneficientes, et non timentes ullum vanum » timorem. Viri simili ratione concordet et caste viventes » cum uxoribus vestris, et tanquam vasi infirmiori et » subjecto tribuite honorem, quasi cohæredibus gratiæ, » et videte ne impediatur orationes vestræ¹. » Ita-ne vero conjugia talia non cogitant ea quæ sunt Domini, quomodo placeant Domino? Sed perrara sunt. Quis negat? et in ipsa raritate pene omnes qui tales sunt, non ut tales essent conjuncti sunt, sed jam conjuncti tales facti sunt.

XV. Qui enim nostri temporis homines Christiani nuptiarum vinculo liberi valentes ab omni concubitu se continere, cum jam « Tempus » esse perspicerent, sicut scriptum est: « Non amplectendi, sed abstinendi ab » amplexu², » non potius eligerent vel virginalem vel vidualem continentiam conservare, quam tribulationem carnis, sine qua conjugia esse non possunt³ (ut alia taceantur a quibus parcat Apostolus), nullo jam cogente humanæ societatis officio sustinere? Sed cum dominante concupiscentia fuerint copulati, si eam postea vicerint,

¹ 1 Petr. iii, 1-7. — ² Eccl. iii, 5. — ³ 1 Cor. vii, 28.

quia non ita licet dissolvere conjugium, sicut licebat non colligare, fiunt tales quales profitetur forma nuptiarum; ita ut vel pari consensu ascendant celsiorem sanctitatis gradum, aut si non ambo sunt tales, erit qui talis est non exactor, sed redditor debiti, servans in omnibus castam religiosamque concordiam. Illis vero temporibus, cum adhuc prophetis sacramentis salutis nostræ mysterium velabatur, etiam qui ante nuptias tales erant, officio propagandi nuptias copulabant, non victi libidine, sed ducti pietate: quibus si optio talis daretur, qualis revelato Novo Testamento data est, dicente Domino: « Qui potest capere capiat¹, » non eos dubitat etiam cum gaudio suscepturos fuisse, qui diligenter intentus legit quomodo conjugibus utebantur, cum et plures habere uni viro licebat, quas castius habebat quam nunc unam quilibet istorum, quibus videmus quid secundum veniam concedat Apostolus². Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderii sicut gentes quæ ignorant Deum³. Quod tam magnum est, ut multi hodie facilius se tota vita ab omni concubitu abstinant, quam modum teneant non coëundi; nisi prolis causa, si matrimonio copulentur. Nempe multos habemus fratres et socios cœlestis hæreditatis utriusque sexus continentes sive expertos nuptias, sive ab omni tali commixtione integros, nempe innumerabiles sunt: quem tandem audivimus inter familiaria colloquia, sive eorum qui conjugati sunt, sive qui fuerunt, indicantem nobis nunquam se conjugii esse commixtum, nisi sperando conceptum? Quod ergo præcipiunt conjugatis Apostoli, hoc est, nuptiarum: quod autem venialiter concedunt, aut quod impedit orationes, non cogunt nuptiæ, sed ferunt.

¹ Matth. XIX, 22. — ² I Cor. VII, 6. — ³ I Thess. IV, 5.

XVI. Itaque si forte, quod utrum fieri possit ignoro, magisque fieri non posse existimo; sed tamen si forte ad tempus adhibita concubina filios solos ex eadem commixtione quæsierit: nec si ista conjunctio vel earum nuptiis præponenda est, quæ veniale illud operantur. Quid enim sit nuptiarum, considerandum est, non quid sit nubentium et immoderatus nuptiis utentium. Neque enim si agris inique ac perperam invasis ita quisque utatur, ut ex eorum fructibus largas eleemosynas faciat, ideo rapinam justificat: neque si alius ruri paterno vel juste quæsito avarus incumbat, ideo culpanda est juris civilis regula, qua possessor legitimus factus est. Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet; nec vituperabilis ordo regie potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæviet. Aliud est namque injusta potestate juste velle uti, et aliud est justa potestate injuste uti. Ita nec concubinæ ad tempus adhibitæ, si filiorum causa concumbant, justum faciunt concubinatum suum; nec conjugatæ, si cum maritis lasciviant, nuptiali ordini crimen imponunt.

XVII. Posse sane fieri nuptias ex male conjunctis, honesto postea placito consequente, manifestum est. Sæmel autem initum connubium in civitate Dei nostri, ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest nisi alicujus eorum morte dissolvi. Manet enim vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cujus causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita ut jam scientibus conjugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis quibus se copulaverint, adulterium committunt, ipsi autem conjuges manent. Plane uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii nascantur

unius commixtione ac semine, alterius autem jure ac potestate, apud antiquos patres fas erat: utrum et nunc fas sit, non temere dixerim. Non est enim nunc propagandi necessitas, quæ tunc fuit, quando et parientibus conjugibus alias propter copiosiorē posteritatem superducere licebat, quod nunc certe non licet. Nam tantum affert opportunitatis ad aliquid juste agendum seu non agendum temporum secreta distinctio, ut nunc melius faciat, qui nec unam duxerit, nisi se continere non possit. Tunc autem etiam plures inculpabiliter ducebant, et qui se multo facilius continere possent, nisi aliud pietas illo tempore postuleret. Sicut enim sapiens et justus, qui jam concupiscit dissolvi et esse cum Christo, et hoc magis optimo delectatur¹, jam non hic vivendi cupiditate, sed consulendi officio sumit alimentum, ut maneat in carne, quod necessarium est propter alios: sic misceri fœminis jure nuptiarum officiosum fuit tunc sanctis viris, non libidinosum.

XVIII. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis: et utrumque non est sine delectatione carnali: quæ tamen modificata, et temperantia refrenante in usum naturalem redacta, libido esse non potest². Quod est autem in sustentanda vita illicitus cibus, hoc est, in quærenda prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod est in luxuria ventris et gutturis illicitus cibus, hoc est in libidine nullam prolem quærente illicitus concubitus. Et quod est in cibo licito nonnullis immoderatio appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus. Sicut ergo satius est emori fame, quam idolothyti vesci (6): ita satius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quæ-
rere. Undecumque autem nascantur homines, si paren-

¹ 1 Philip. 1, 23. — ² Vide 2 Retr. 22.

tum vitia non sectentur, et Deum recte colant, honesti et salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicumque homine. Dei creatura est, et eo male utentibus male erit, non ipsum aliquando malum erit. Sicut autem filii boni adulterorum, nulla defensio est adulteriorum: sic mali conjugatorum, nullum crimen est nuptiarum. Proinde sicut patres temporis Novi Testamenti ex officio consulendi alimenta sumentes, quamvis ea cum delectatione naturali carnis acciperent, nullo modo tamen comparabantur delectationi eorum qui immolatio vescebantur, aut eorum qui quamvis licitas escas, tamen immoderatus assumebant¹; sic patres temporis Veteris Testamenti, consulendi officio concumbebant, quorum delectatio illa naturalis nequaquam usque ad irrationalem aut nefariam libidinem relaxata, nec turpitudini stuprorum nec conjugatorum intemperantiæ conferenda est. Eadem quippe vena charitatis, nunc spiritaliter, tunc carnaliter propter illam matrem Jerusalem propagandi erant filii: sed diversa opera patrum non faciebat nisi diversitas temporum. Sic autem necesse erat ut carnaliter coirent, etiam non carnales Prophetæ; sicut necesse erat ut carnaliter vescerentur, etiam non carnales Apostoli.

XIX. Quotquot ergo nunc sunt quibus dicitur: « Si » se non continent, nubant²; » non comparandæ sunt tunc etiam nubentibus sanctis. Ipsæ quidem nuptiæ in omnibus gentibus eadem sunt filiorum procreandorum causa, qui qualeslibet postea fuerint, ad hoc tamen institutæ sunt nuptiæ, ut ordinate honesteque nascantur. Sed homines qui se non continent, tanquam ascendunt in nuptias gradu honestatis: qui autem se sine dubio continerent, si hoc illius temporis ratio permisisset, quodam modo descenderunt in nuptias gradu pietatis. Ac

¹ 1 Cor. VIII, 7. — ² 1 Cor. VII, 9.

per hoc quamvis utrorumque nuptiæ, in quantum nuptiæ sunt, quia procreandi causa sunt, æqualiter bonæ sint; hi tamen homines conjugati illis hominibus conjugatis non sunt comparandi. Habent enim isti quod illis propter honestatem nuptiarum, quamvis ad nuptias non pertineat, secundum veniam concedatur, id est, progressum illum qui excedit generandi necessitatem, quod illi non habebant. Sed neque hi, si qui forte nunc inveniuntur, qui non quærunt in connubio nec appetunt, nisi propter quod institutæ sunt nuptiæ, coæquari possunt illis hominibus. In istis enim carnale est ipsum desiderium filiorum; in illis autem spiritale erat, quia sacramento illius temporis congruebat. Nunc quippe nullus pietate perfectus filios habere nisi spiritualiter quærit: tunc vero ipsius pietatis erat operatio, etiam carnaliter filios propagare; quia illius populi generatio nuntia futurorum erat, et ad dispensationem propheticam pertinebat.

XX. Ideoque non sicut uni viro etiam plures habere licebat uxores, ita uni foeminae plures viros, nec prolis ipsius causa, si forte illa parere posset, ille generare non posset. Occulta enim lege naturæ amant singularitatem quæ principantur: subjecta vero non solum singula singulis, sed si ratio naturalis vel socialis admittit, etiam plura uni non sine decore subduntur. Neque enim sic habet unus servus plures dominos, quomodo plures servi unum dominum. Ita duobus seu pluribus maritis vivis nullam legimus servisse sanctarum, plures autem foeminas uni viro legimus¹, cum gentis illius societas sinebat, et temporis ratio suadebat: neque enim contra naturam nuptiarum est. Plures enim foeminae ab uno viro foetari possunt: una vero a pluribus non potest: (hæc est principiorum vis): sicut multæ animæ uni Deo recte sub-

¹ *Subaudi, servisse.*

duntur. Ideoque non est verus Deus animarum nisi unus, una vero anima per multos falsos deos fornicari potest, non foecundari.

XXI. Sed quoniam ex multis animis una civitas futura est habentium animam unam et cor unum in Deum; quæ unitatis nostræ perfectio post hanc peregrinationem futura est, ubi omnium cogitationes nec latebunt invicem, nec inter se in aliquo repugnabunt: propterea sacramentum nuptiarum temporis nostri sic ad unum virum et unam uxorem redactum est, ut Ecclesiæ dispensatorem non liceat ordinare, nisi unius uxoris virum¹. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum qui catechumenus vel paganus habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt (7). De sacramento enim agitur, non de peccato. Nam in baptismo peccata omnia dimittuntur. Sed qui dixit: « Si acceperis uxorem, non peccasti; et si nupserit virgo, non peccat: » et; « Quod vult faciat, non peccat si nubat²: » satis declaravit nuptias nullum esse peccatum. Propter sacramenti autem sanctitatem, sicut foemina etiamsi catechumena fuerit vitiata, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari: ita non absurde visum est eum qui excessit uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quamdam sacramenti amisisse; non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis ecclesiasticæ signaculum necessariam. Ac per hoc sicut plures uxores antiquorum patrum significaverunt futuras nostras ex omnibus gentibus Ecclesias uni viro subditas Christo: ita noster antistes unius uxoris vir significat ex omnibus gentibus unitatem uni viro subditam Christo: quæ tunc perficietur, cum revelaverit occulta tenebrarum, et manifestaverit

¹ Act. iv, 32; 1 Tim. iii, 2, et Tit. i, 6. — ² 1 Cor. vii, 28.

cogitationes cordis, ut tunc laus sit unicuique a Deo¹. Nunc autem sunt manifestæ, sunt latentes dissensiones, etiam salva charitate, inter eos qui unum et in uno futuri sunt: quæ tunc utique nullæ erunt. Sicut ergo sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significavit futuram multitudinem Deo subjectam in terrenis omnibus gentibus: sic sacramentum nuptiarum singularum nostri temporis significat unitatem omnium nostrum subjectam Deo futuram in una cœlesti civitate. Itaque sicut duobus pluribusve servire, sic a viro vivo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit. Apostatare quippe ab uno Deo, et ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato² dicitur fecisse Romanus, ut traderet vivus uxorem etiam alterius domum filiis impleturam¹. In nostrarum quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fœcunditas uteri.

XXII. Si ergo et illi qui propter solam generationem, propter quam sunt institutæ nuptiæ, junguntur, non comparantur patribus, multo aliter ipsos filios quam isti quærentibus; quandoquidem filium immolare jussus Abraham, intrepidus ac devotus, quem de tanta desperatione susceperat, unico non pepercit, nisi eo prohibente manum deponeret, quo jubente levaverat³. Restat ut videamus, utrum saltem continentibus nostris conjugatis illis patribus comparandi sint; nisi forte jam isti præferendi sunt eis, quibus nondum quos conferamus invenimus. Majus enim bonum erat in illorum nuptiis, quam est bonum proprium nuptiarum, cui procul dubio bonum continentiæ præferendum est: quia non tali officio quærebant illi filios ex nuptiis, quali ducuntur isti, ex

¹ 1 Cor. vi, 5. — ² Cato minor, apud Plutarch. — ³ Gen. xxii, 12.

quodam sensu naturæ mortalis successionem decessioni requirentis. Quod quisquis bonum negat, ignorat Deum omnium honorum a cœlestibus usque ad terrena, ab immortalibus usque ad mortalia Creatorem. Hoc autem sensu generandi nec bestię penitus carent, et maxime alites, quarum in promptu est cura nidificandi, et quædam conjugiorum similitudo ad simul procreandum atque nutriendum. Sed illi homines istum naturæ mortalis affectum, cujus in suo genere castitas accedente Dei cultu, sicut quidam intellexerunt¹, in tricenario fructu ponitur, longe sanctiore mente superabant, qui de suis nuptiis filios propter Christum quærebant, ad genus ejus secundum carnem distinguendum ab omnibus gentibus: sicut Deo disponere placuit, ut hoc præ cæteris ad eum prophetandum valeret, quod prænuntiabatur ex quo etiam genere et ex qua gente esset in carne venturus. Valde ergo nostrorum fidelium castis nuptiis amplius bonum erat, quod pater Abraham in suo femore noverat², cui manum subdere famulum jussit, ut de uxore quæ a filio esset ducenda juraret. Ponens enim manum sub femore hominis, et jurans per Deum cœli, quid aliud significabat, nisi in ea carne, quæ ex illo femore originem duceret, Deum cœli esse venturum? Bonum ergo sunt nuptiæ, in quibus tanto meliores sunt conjugati, quanto castiores ac fideliores Deum timent, maxime si filios, quos carnaliter desiderant, etiam spiritualiter nutriant.

XXIII. Nec quod purificari lex hominem et post conjugalem concubitum jubet, peccatum esse declarat; si non est ille qui secundum veniam conceditur, qui etiam nimis impedit orationes. Sed sicut multa lex ponit in sacramentis et umbris futurorum; quædam in semine quasi materialis informitas, quæ formata corpus hominis

¹ Vide lib. de Virginitate, cap. 45. — ² Gen. xxiv, 2.

redditura est, in significatione posita est vitæ informis et ineruditæ: a qua informitate quoniam oportet hominem doctrinæ forma et eruditione mundari, in hujus rei signum illa purificatio præcepta est post seminis emissionem. Neque enim et in somnis peccato fit¹: et tamen etiam ibi præcepta est purificatio. Aut si et hoc peccatum quisquam putat, non arbitrans accidere nisi ex aliquo hujusmodi desiderio, quod procul dubio falsum est: numquid et solita menstrua peccata sunt foeminarum? a quibus tamen eas eadem legis vetustas præcepit expiari²; non nisi propter ipsam materialem informitatem, quæ facto conceptu tanquam in ædificationem corporis additur: ac per hoc cum informiter fluit, significari per illam lex voluit animum sine disciplinæ forma indecenter fluidum ac dissolutum; quem formari oportere significat, cum talem fluxum corporis jubet purificari. Postremo numquid et mori peccatum est, aut mortuum sepelire non etiam bonum opus humanitatis est? Et tamen purificatio etiam inde mandata est³: quia et mortuum corpus vita deserente, peccatum non est, sed peccatum significat animæ desertæ a justitia.

XXIV. Bonum, inquam, sunt nuptiæ, et contra omnes calumnias possunt sana ratione defendi. Nuptiis tamen sanctorum patrum, non quas nuptias, sed quam continentiam comparem quæro: imo non nuptias nuptiis, nam par in omnibus munus est mortali hominum naturæ datum; sed homines qui nuptiis utuntur, aliis hominibus qui longe aliter nuptiis usi sunt quos conferam quoniam non invenio, quinam continentes illis conjugatis conferendi sint requirendum est. Nisi forte Abraham continere se non posset a nuptiis propter regnum cælorum, qui unicum prolis pignus, propter quod nuptiæ charæ sunt,

¹ Levit. xv, 16. — ² Ibid. 25. — ³ Num. xix, 11.

potuit intrepidus immolare propter regnum cælorum⁴.

XXV. Continentia quippe, non corporis, sed animi virtus est. Virtutes autem animi aliquando in opere manifestantur, aliquando in habitu latent, sicut martyrii virtus emicuit aparuitque tolerando passiones: sed quam multi sunt in eadem virtute animi, quibus tentatio deest, qua id quod intus est in conspectu Dei, etiam in hominum procedat, nec tunc esse incipiat, sed tunc innotescat. Jam enim erat in Job patientia, quam noverat Deus², et cui testimonium perhibebat; sed hominibus innotuit tentationis examine; et quod latebat intrinsecus, per ea quæ forinsecus illata sunt, non natum, sed manifestatum est. Habebat utique et Timotheus virtutem continendi a vino, quam non ei abstulit Paulus, monendo ut vino modico uteretur propter stomachum et frequentes suas infirmitates³; alioquin perniciose docebat, ut propter salutem corpori fieret in animo damnum virtutis: sed quia poterat ea virtute salva fieri quod monebat, ita relaxata est corpori utilitas bibendi, ut maneret in animo habitus continendi. Ipse est enim habitus, quo aliquid agitur, cum opus est; cum autem non agitur, potest agi, sed non opus est. Hunc habitum circa continentiam quæ fit a concubitu, non habent illi quibus dicitur: « Si se non » continent, nubant⁴. » Hunc vero habent quibus dicitur: « Qui potest capere, capiat⁵. » Sic usi sunt perfecti animi bonis terrenis ad aliud necessariis per hunc habitum continentiam, quo eis non obligarentur, et quo possent eis etiam non uti, si non opus esset. Nec quisquam eis bene utitur, nisi qui et non uti potest. Multi quidem facilius se abstinent ut non utantur, quam temperent ut bene utantur: nemo tamen eis potest sapienter uti, nisi qui

⁴ Gen. xxii, 12. — ² Job. i, 20. — ³ 1 Tim. v, 23. — ⁴ 1 Cor. vii, 9. — ⁵ Matth. xix, 12.

potest et continenter non uti. Ex hoc habitu et Paulus dicebat : « Scio et abundare et penuriam pati ¹. » Penuriam quippe pati, quorumcumque hominum est; sed scire penuriam pati, magnorum est. Sic et abundare quis non potest? Scire autem et abundare, non nisi eorum est quos abundantia non corrumpit.

XXVI. Verum ut apertius intelligatur, quomodo sit virtus in habitu, etiamsi non sit in opere, loquor de exemplo, de quo nullus dubitat catholicorum Christianorum. Dominus enim noster Jesus Christus, quod in veritate carnis esurierit ac sitierit, manducaverit et biberit², nullus ambigit eorum qui ex ejus Evangelio fideles sunt. Num igitur non erat in illo continentiae virtus a cibo et potu, quanta erat in Joanne Baptista? « Venit enim » Joannes non manducans neque bibens, et dixerunt : « Daemonium habet : venit Filius hominis et manducans » et bibens, et dixerunt : Ecce vorax et potator vini, » amicus publicanorum et peccatorum³. » Numquid non talia dicuntur in domesticos ejus, patres nostros, ex alio genere utendi terrenis quantum ad concubitum pertinet : Ecce homines libidinosi et immundi, amatores foeminarum et lasciviarum? Et tamen sicut in illo illud non erat verum; quamvis verum esset, quod non sicut Joannes abstineret a manducando et bibendo; ipse enim apertissime verissimeque ait : « Venit Joannes non manducans, » neque bibens, venit Filius hominis manducans et bibens : » sic nec hoc in illis patribus verum est; quamvis venerit modo Apostolus Christi non conjugatus nec generans, quem dicant Pagani : Magus erat; venerit autem tunc Propheta Christi nuptias faciens et filios procreans, quem dicant Manichaei : Mulierosus erat; « Et » justificata est, inquit, sapientia a filiis suis⁴. » Quod

¹ Philip. iv, 12. — ² Matth. iv, 2. — ³ Id. xi, 18. — ⁴ Ibid. 19.

Dominus ibi subjecit, cum de Joanne ac de se illa dixisset : « Justificata est, inquit, sapientia a filiis suis. » Qui vident continentiae virtutem in habitu animi semper esse debere, in opere autem pro rerum ac temporum opportunitate manifestari : sicut virtus patientiae sanctorum Martyrum in opere apparuit, caeterorum vero aequae sanctorum in habitu fuit. Quocirca sicut non est impar meritum patientiae in Petro qui passus est, et in Joanne qui passus non est : sic non est impar meritum continentiae in Joanne qui nullas expertus est nuptias (8), et in Abraham qui filios generavit. Et illius enim coelibatus, et illius connubium pro temporum distributione Christo militarunt : sed continentiam Joannes et in opere, Abraham vero in solo habitu habebat.

XXVII. Illo itaque tempore cum et lex, dies Patriarcharum subsequens, maledictum dixit, qui non excitaret semen in Israël, et qui poterat non promebat, sed tamen habebat¹. Ex quo autem venit plenitudo temporis, ut diceretur : « Qui potest capere, capiat²; » ex illo usque adhuc, et deinceps usque in finem, qui habet operatur; qui operari noluerit, non se habere mentiatur. Ac per hoc ab eis qui corrumpunt bonos mores colloquiis malis, inani et vana versutia dicitur homini Christiano continenti et nuptias recusanti : Tu ergo melior quam Abraham? Quod ille cum audierit, non perturbetur; nec audeat dicere : Melior, nec a proposito delabatur : illud enim non vere dicit, hoc non recte facit. Sed dicat : Ego quidem non sum melior quam Abraham, sed melior est castitas coelibum quam castitas nuptiarum : quarum Abraham unam habebat in usu, ambas in habitu. Caste quippe conjugaliter vixit : esse autem castus sine conjugio potuit, sed tunc non oportuit. Ego vero facilius non

¹ Deut. xxv, et Galat. iv, 4. — ² Matth. xix, 12.